

uzroka njenog osamostaljenja. Usled odvajanja po svojoj kontemplativnoj razigranosti od onih segmenata knjige koji pretežno naginju kategorijalnom pojašnjenju političkih fenomena ovaj deo će i za širu publiku biti posebno interesantan – tu po svojoj logičkoj konstrukciji, i po zaključcima.

Opšta aktuelnost projektabilnosti i primenljivosti autorovih refleksija o pridavanju hipertrofirano značaja političkom faktoru, sili u teoriji i praksi u ime marksizma, sadrži i za naš socijalistički milje prepoznatljiva kritička mesta i dobronamerne opomene. Ukratko sažeta autorova poruka glasi: sa privredom se može i sme uputati kao sa »činjenicom drugog reda« u ime presudnosti formiranja političkih odnosa – to je zabluda i danas jednako kao i u vreme Duhringa.

marina cvetajeva: »povest o sonječki«, bratstvo jedinstvo, novi sad, 1986.

Simon Grabovac

Odrednica *Povest u Rečniku književnih termina* samo se delimično odnosi na knjigu istaknute sovjetske pesnikinje Marine Cvetajeve. Čak ni taj deo nije suviše precizan; za *Povest o Sonječki* ne bi se moglo samo reći da je obeležena naracijom, živim i maštovitim pripovedanjem/izlaganjem, nego da je neka vrsta hermafroditskog proznog dela, punog neke specifične poezije, neke posebne erotike. Kad kažemo hermafroditskog tu, pre svega, mislimo na spoj biografskog/fotografskog i te jedinstvene poezije.

Citajući *Povest o Sonječki* setio sam se Šaljalpinove autobiografije koja, pogotovo u prvom delu, ima nešto od tog specifičnog štimunga, setio sam se, ne zbog međužanrovske neodređenosti ili bliskosti zanimanja glavnih junaka, nego zbog dubokog doživljaja i skoro istog zadovoljstva u čitanju ova.

Razmišljajući još u povodu Šaljalpina šta je to što prozi takvog karaktera i dometa daje tako nezamislivu lepotu, došao sam do jednostavnog, ali čini se, odgovarajućeg zaključka, da je to jednostavnost i strast pripovedanja.

Takva, slična situacija, je i sa Cvetajevom *Povesti o Sonječki*.

Povest o Sonječki je, verovatno, samo, jedan, mali isečak iz fizičkog i duhovnog življenja Marine. Počinje da se zbiva neposredno posle revolucije i rata, i završava se sredinom četrdesetih godina. Moskva. Dramski studio. Sonja. Marina. Njen stan. I njihovi prijatelji, pesnici, glumci. Međutim, tema ove knjige je nešto drugo: ljubav, teskoba, samoća, lepota, i potreba za drugim. To je proza kako bi jednostavno i uspelo rekao recenzent, *oduševljenja drugim bičem i oduhovljenja* odnosa, pre svega, kroz neku, skoro, nadzemaljsku ljubav i eros. Odnosi između Sonječke i Marine, a i ostalih, su u auri ljubavi a proističu iz suštinske potrebe čoveka za komunikacijom, razumevanjem i saosećanjem. Konačno, da se i pripada određenom svetu kroz davanje/stvaranje. Sve ove potrebe su kako smo rekli duboko ljudske ali ih potencira strah, nesigurnost, ugroženost opstanka, pa čak i fizičkog.

Tragičnost ove ljubavi ili ljubavi je u nemoćnosti opstanka pa kroz spo(raz)umevanje.

U čemu je veličina i vrednost ove knjige? Pre svega, u tome što je uspeła svojim hermafroditским karakterom spojiti teško spojive elemente i uzdici do tragičkog osećanja života. Pisana sa žarom, skoro u transu, u nekoj, slobodan sam reći, naelektrisanj atmosferi, ova knjiga se tako i čita. Nije stvar u tragičnosti Sonječkine sudbine, nego je tu na neki volšeban način urezana i sudbina Marine. Mada se ona trudila svom snagom da ostane po strani, ipak nešto treperi iznad teksta. Jednostavno rečeno, mada strahujući od uprošćavanja, izvanredna vrednost ove knjige je u poeziji jednostavnosti i jednostavnosti poezije. Skoro iz svake reči/rečenice izbija osećanje da je ovu prozu pisao istinski pesnik.

Neka mi bude dozvoljeno da samo jednim malim fragmentom/opisom Sonjačkog lica potkrepim ovu tvrdnju. »Na prvi pogled ona je sa svojim trepavicama i pletenicama, sa svojim

rumenilom i kestenjavoću, mogla izgledati Hoholka, Maloruskinja. Ali samo na prvi pogled: niče tipičnog, nacionalnog u tom licu nije bilo – suviše je tanana izrada lica bila – izrada majstorska. Još ću reći – u tom licu je bilo nešto od školjke – tako okean obrađuje školjku – od izvjugane školjke: i zavoj nozdrva, i izvijenost usta, i povijenost trepavica i uvenec – sve je bilo izrezbareno, istrugano i istovremeno izliveno kao da su tu stvar *izradili* i njome se *igrati*: nije samo okean izradivao nego se i talas igrao. ...«

Neću se sada, posebno baviti izuzetno zapaženim detaljima i virtuoznim opisom nego ću samo ukazati na neke elemente Marinog načina pisanja koji su došli do izražaja i u ovom fragmentu. Dovoljno je, mislim izdvojiti, pre svega, ritam, ponavljanje sintagmi, asonace i aliteracije, kako bi se zaključilo da ovo prozno tkanje opstaje na onim elementima koji su pre privilegija savremene poezije. I ništa više.

Dakako da pored isticanja samo određenih kvaliteta ove knjige treba pomenuti nesvakidašnji stvaralački doprinos prevodioca A. Badnjarevića. Vrlo često, čini se, virtuoz prevodilac približava se autoru, prateći svaki meandar Marinine rečenice.

Na kraju uzimam sebi još malo slobode da istaknem izdavača koji je očito imao sluha a čini se i dobar refleks; tako da se ova knjiga pred nama nalazi samo nekoliko godina posle prvog, dugo očekivanog izdanja.

gunter waliraff: »na samom dnu«, liber, zagreb 1986.

zoja karanović

–Kažu da se nikada ni jednoj knjizi nije dogodilo da na samo nešto više od pola godine nakon izlaženja iz štampe bude rasprodana u preko dva miliona primeraka. A upravo to se dešava Gunteru Wallraffu i njegovoj reportaži *Ganz unten* (sasvim dole), kod nas prevedenoj pod naslovom NA SAMOM DNU. Odmah pošto se pojavila (oktobra 1985), ona je postala evropski bestseller.

Kada se u ovakvim prilikama govori o knjizi, detalji iz autorovog života obično se zaobilaze, za to uglavnom nema prostora. Ali ovde je u pitanju sasvim specifičan poduhvat, u kome se autor i knjiga nikako ne daju odvojiti, pa razgovor o jednom nužno uključuje i drugo. O čemu, dakle, govori knjiga NA SAMOM DNU i ko je njen autor.

G. Wallraff je novinar, koji je poznat javnosti po specifičnom načinu na koji obavlja svoj posao. Tragajući, naime, za pojednostima svojih tema, on se u ovoj ulozi pojavljuje uglavnom inkognito. Do sada je, na primer, kao alkoholičar proveo više nedelja u ludnici. Glumio je beskućnika u prihvatilištu. Igrao uloge policijskog potkazičava, ili naciste koji traži posao. To je onaj isti čovek koji se za vreme vojne hunte u Atini na centralnom trgu Sintagma lancima privezao za jedan stub i tako delio letke protiv fašističke vlade, ili onaj koji se uvukao u redakciju »Bilda« i otkrio njegove metode manipulacije javnim mnjenjem. Iako je još 1970. godine, nakon »13 nepoželjnih reportaža« i sam na mnogim mestima postao nepoželjan, iako je ličnost veoma poznata javnosti, do danas je na svom poslu ostao neprepoznat i neotkriven. Wallraff je, dakle, glumac koji se drznuo da sa maskom side u one kutove života koji obično ostaju neosvetljeni. Završio je tamo gde se ne zagleda, i razotkrio strahote o kojima najčešće običan čovek i ne sluti da postoje.

I ovoga puta Wallraff je pod krinkom, koju su činila tamna kontaktna sočiva, ofarbani brkovi i gusti pramenovi crne perike. Sa oglašom u novinama u kome stoji da traži bilo kakav, i najteži i najprljaviji, krenuo je u ulogu, u neizvesni život, stranca gosta-na-radu u Nemačkoj, u sopstvenoj zemlji se transformišući u nepoželjnog tuđinca. Izdavao se za Turčina, a da čak ni turski nije znao, zahvaljujući dovrtljivosti ili sreći, svemu pomalo, to mu je polazilo za rukom punih hiljadu dana.

Ali, to što je Wallraff učinio bilo je samo naoko jednostavno. Kako sam kaže, misao o poduhvatu sazrevala je u njemu godinama.

Znao je da postoje obespravljani, odbačena manjina, ljudi bez domovine, koji žive u getu, znao je ali nije iskusio. Bojao se, najviše da fizički neće izdržati, i zato je neprestano odgadjao. ... A za ovo je, zapravo, potrebno mnogo više no što je fizička snaga. Znanje, umešnost, hrabrost, samoodricanje i, nadasve, optimizam i čovekoljublje, sve su to osobine koje se u jednom biću zaista teško nalaze. ...

Ganz unten je, dakle, knjiga u kojoj je opisano ono što je Ali (Wallraff) doživljavao u periodu od dve i po godine, radeći najprezrenije poslove, koje Nemci uglavnom i ne rade.

Za to vreme Wallraff je, kao Turčin, krećio stropove u štalama za trkaće konje, bio sluga na seoskom imanju kod dve žene. Neko vreme se, potom, zaposlio kod McDonalda. Bio je i ulični svirač. ... Takođe je radio na građevinama i bio »pokusni kunić« u eksperimentima sa veoma opasnim lekovima. A najduže se zadržao u čeličanama koncerna Thyssen u Duizburgu, radeći na crno najgore poslove, veoma opasne po zdravlje. ... Wallraffova misija time, međutim, nije završena. On je nastavlja nizom različitih akcija, kao što je projekat podizanja modela stambenog naselja u kome bi zajedno živeli stranci i Nemci, za koji je izdvojio preko milion i po maraka. Ali što je najvažnije, kako sam kaže, knjigom je probudena savest nacije. Jer, njena osnovna misija i jeste da opominje, ne samo Nemce, već ljude uopšte.

Pokazalo se da je put kojim je Wallraff išao zaista svojevrsan pakao na zemlji, i to stvarni, ne simbolični pakao. U njegovim izveštajima nema ni traga fikciji; sve je samo spontano kazivanje o doživljenom. Tamo gde stradaju nevine žrtve, od kojih kao da je i bog odvratio pogled, ovaj čovek se sa njima poistovetio:

Poslovođe imaju vlastite zahode u zasebnom kontejneru. Oni su zaključani, radnicima je ulaz zabranjen, a čistačice ih svakodnevno čiste. Kažem (Ali) šefu gradilišta da moj posao nema smisla i da instalateri moraju najpre obaviti svoj posao.

– Nije tvoje da ovde išta misliš, već moraš učiniti ono što ti se naloži. Razmišljanje radije prepusti magarcima jer su u njih veće glave – objasni mi.

– Dobro, dakle, učinim (Ali) ono što su nebrojeni drugi inozemci bez prigovora prisiljeni činiti, a uz to smiju biti sretni što uopće imaju posla. Ta mi misao malo pomaže – a i u kasnijim sličnim prilikama – da zatomim gadenje i da nemoćno poniženje i stid pretvorim u solidarni gnjev.

Nijemci koji ulaze u zahode dok ja (Ali) čistim pisoare zaimačama, spužvama i vjedrima već stavljaju primjedbe. Neki mladić ljubazno:

– Napokon smo dobili čistačicu zahoda

Dvojica četrdeset petogodišnjaka zadržavaju se razgovarajući iz zahoda u zahod:

– Šro smrdi gore od pišaline i govna?

– Posao – odvratit jedan.

– Ne, Turci – odjekne glasno kroz druga zahodska vrata. (39)

Pored svakodnevnih poniženja, ovi ljudi, jer su najčešće bez posla, rade za bedne nadnice. Sistem eksploatacije je stravičan i gotovo nezamislivo perfidan. Odvija se na primer, preko institucije subvrtki, koja je, prema svedočenjima Güntera Wallraffa, veoma razvijena u Nemačkoj. To je jedan od načina trgovine robljem, put kojim velike korporacije dolaze do veoma jeftine radne snage. Primera radi, poznata željezara Thyssen, gde je Wallraff duže radio, zaposlivi se preko subvrtke, od 1974. otpustila je 17.000 stalnih radnika. Ovde se, međutim, ne radi o stvarnom višku. ... Na njihova upražnjena mesta, naime, dolazi jeftinija radna snaga, koju dovode subvrtke. – Samo Thyssen u Duizburgu ima ugovor sa njih 400. U knjizi Wallraff opisuje kako se tamo zaposlio:

Doznao sam da Adler prodaje radnike poduzeću Remmert, Remmert opet Thussenu. (...) Zašto dakle lutajući tražiti zlo negde daleko, kad je ono tako blizu.

Trebalo je ustati u tri sata ujutro da u pet sati budem na mjestu, u uredu tvrtke Remmert kod izlaza na autocestu Oberhausen – Buchausen. Remmert je poduzeće koje se širi. Na suvremenoj zelenoj

ploči piše: »Uslužna djelatnost«. Remmert uklanja prljavštinu svake vrsti.

Sitnu i krupnu prljavštinu, otrovni mulj i otpatke, smrdljiva i pokvarena ulja i masti, te čisti filtere kod Thyssena, Mannesmanna, MAN-a i bilo gdje drugdje. Sam vozni park tvrtke Remmert vrijedan je oko 7 milijuna DM. U tvrtku Remmert integrirana je opet tvrtka Adler: kao lutka u lutki. Adler nas prodaje Remmertu, A Remmert nas daje iznajmljuje Thyssenu. Novac što plaća Thyssen – već prema narudžbini i dodatku za prašinu, prljavštinu i opasnost, između 35 i 80 DM na sat i po čovjeku – dijele poslovni ortaci. Milostinjku od 5 do 10 DM Adler isplaćuje radniku.

Pored izvanredno niskih nadnica, ovi ljudi rade i pod gotovo neverovatnim uslovima. Temperature razlike su često preko 50°, po čiji zimi ili uz visoke peći naizmenično. Iako je opasnost od plina, eksplozije, pada čeličnih konstrukcija, dizalica i viljuškara što prolaze, veoma velika, ovi radnici nemaju nikakve zaštite. Iako je kod Thyssena zakonom propisano nošenje cipela sa čelinsim zaglavkom, kaciga, zaštitnih naočara, rukavica i sl., Adler svojim radnicima ništa ne daje; tako je jeftinije:

Radne rukavice pronalazimo u posudama za otpatke ili kontejnerima za smeće. Većinom su to uljem zaprljane i poderane rukavice koje su odbacili Thyssenovi radnici kad im ljevaonica dade nove.

Zaštitne kacige moramo sami sebi kupiti, ako čovjek ima sreću, nade koju vrlo otrcanu, odbacenu. Glave njemačkih drugova vrjednije su zaštite i dragocjenije od glava stranaca. Meni (Aliju) predradnik je Zentel dvaput strgnuo moju kacigu s glave da bi je dao njemačkom drugu koji je zaboravio svoju.

Kad sam se (Ali) prvi put bunio:
– Hej, ja kupio, to moj – Zentel me je obuzdao:

– Ovdje nije ništa tvoje, možda vlažno govno. On ti je može vratiti nakon smjene... (86)

Ne samo da se radnicima od zaštitne odeće ne daje, već im svojevrijedno uzimaju i lične stvari. A pri tome se, što je takođe simptomatično, ni nemački drugovi, radnici, ne bune. Oba Nemca su Alijevu kacigu prihvatila bez pogovora.

Kako se postupa sa ljudima i kakvim opasnostima se oni namerno i svesno izlažu bez ikakvog osećaja odgovornosti, kazuje i sledeći citat:

– Čak i ako ispravno pokazuje, ova vrijednost još ne bi bila razlog za paniku. Osim toga vjetar otuše plin. I on ode sa svojom čarobnom kutijom, a mi smo se tješili ledenim vjetrovima u slučaju mogućeg izlaska plina. (84 – 85)

Slično je i sa zaštitom od eksplozije. Alarmni uređaji su istina postavljeni i dešava se da sirene neprestano upozoravaju na opasnost, ali se livnica ne sme napustiti. Tako poslodavac ako bi do katastrofe došlo, predupređuje sankcije protiv sebe.

Radno vreme je neograničeno. Radi se po dve, tri smene, bez nadoknade za prekovremeni rad, isto i nedeljom i praznikom. Neki imaju po 300 – 350 sati mesečno. Rade do potpunog samoiscrpljivanja. Unapred se nikada ne zna koliko; sve zavisi od potreba poslodavca. To je svesno polagano ubijanje ljudi, kojima ništa drugo nije ostalo, samo da tegle do besvesti i crknu...

To su, eto, najkraće Wallraffova iskustva. Nigde vedre stranice. I mada sam kaže da su ljudi koji u ime profita ubijaju u manjini, on istovremeno dodaje da tu manjinu niko ne koči. Većina ne odobrava, ali čuti. I mada tako ne kaže, Wallraff upravo u tom čitanju vidi najveću opasnost po svet. Jer, destruktivne i militantne snage danas su tako jake da im se jedino masovnom solidarnošću može suprotstaviti. Wallraff je upravo jedan od onih koji, napuštajući konvencionalne, tragaju za novim putevima, što do tog jedinstva vode. I dok njemu, kao Turčinu, u lelujavom njihanju pokladne pesme, niko od Nemaca nije hteo pružiti ruku, on svoju, širokim i otvorenim gestom, svima daje. Tu je njegova vedrina. Jer, Wallraff zna da se do ljudskog srca dopire samo ljubavlju.

iscrpljeni model (uz roman p. pavličića »trg slobode«, znanje, zagreb 1986.)

zlatko kramarić

Čitajući posljednje romane Pavla Pavličića sve više uvidamo da je američki kritičar Leslie Fiedler imao pravo kada je već početkom šezdesetih godina proricao kraj klasičnom modernizmu, smatrajući da vrijeme u kojem živimo mogu izraziti jedino do tada zapostavljeni žanrovi masovne kulture – filmovi »B« kategorije, znanstvena fantastika, detektivski romani (i ako se sjetimo prvih knjiga Pavličića vidjet ćemo da je i u svojim počecima ovaj pisac kokrtirao upravo sa žanrovima masovne kulture: konačno u HIT-biblioteku je i »ušao« kao naš Simeon). U časopisu *Journal of Popular Culture* L. Fiedler promicao je tezu da manifestacije potrošačke kulture treba shvatiti isto tako ozbiljno kao što su nekada kritičari shvaćali djela visoke kulture. Koliko je jedno ovako mišljenje imalo odjeka svjedoči nam i podatak da čak i Frederic Jameson pridaje prozvodima industrije kulture izjestan stupanj utopijskog potencijala. Jameson takode smatra da masovnu kulturu treba shvatiti »ne samo kao puku razbibrigu« ili »samo« lažnu svijest već kao djelo koje transformira društvene i političke strahove i fantazije koji zatim moraju biti nazočeni u masovnoj kulturi kako bi se »kontrolirali ili prigušili«.

Daljnja eksplikacija ovoga fenomena dovela je Jamesona do zaključka da masovna kultura ima »utopijski ili transcendentni potencijal – onu dimenziju koju posjeduje čak i najniži tip masovne kulture koja ostaje implicitno, makar i u najmanjoj mjeri, negativna i kritična u odnosu na društveni poredak u kojem je, kao proizvod i roba, nastala«. Čitajući najnoviji roman P. Pavličića »Trg slobode« pokazuje se upravo suprotno. Ova razmišljanja Fiedlera i Jamesona pokazuju se kao izrazito neadekvatna rješenja. Naime, očito je nešto posvemu drugo, a to je da proizvodi masovne kulture služe za kanaliziranje i neutraliziranje »strahova i fantazija« koji u prvobitnom stanju ne zaslužu nikakvu pohvalu već su sami po sebi rezultati prethodno postojećih mehanizama socijalizacije. Ove činjenice svjestan je i sam autor romana: »Ali, i mi smo sami već bili načeti. Ako smo mogli poslovođu gađati ogriscima od jabuka, onda smo ove radnike mogli gađati nečim bar malo težim. Osuli smo na njih sve što nam se našlo pri ruci, od sitnijih komada drva s barikade do granitnih kocaka, koje su se mogle sasvim lijepo vaditi, jer je kolnik Trga slobode već na više mjesta bio načet. Sve je praštalo oko radnika od našega bombardiranja. Mnogi su od nas, naravno, pazili da koga ne ozlijede, ali sigurno je među nama bilo i takvih koji su baš nastojali da nekoga tresnu i rane. Ako čovjek brani Trg slobode, još uvijek ne znači da je u svemu dobar.

POSTOJE RAZNI INTERESI« (str. 67 – 68). Jer, »treba da se zna tko nas je na sve ovo nagovorio, da ne bi poslije ispalo da smo svi jednako krivi, kao što obično ispada (str. 145). Sama priča ispričana u romanu »Trg slobode« – što se sve to dešava kada grupa građana, odnosno jedna manja klapa bivših drugova iz istoga razreda odluči spriječiti rušenje jednoga trga koji njima očito znači mnogo više nego što to gradski oci koji su donijeli odluku o rušenju toga mogu i misliti – umnogome se bazira na tradicionalnoj socijalističkoj vjeri u neposrednu spontanost masa: »Jer, ovo nije običan događaj, ovo je događaj kakvi ne bivaju često, ali se zato redovito ponavljaju. To je onaj uvijek isti čin kad malobrojna skupina pravednih biva izložena nastatju strašne i bogumrske svjetovne sile. Toga je bilo u svim našim bitkama u povijesti, to je opisano u Bibliji, time se bavila književnost. Ovako kao danas mi, bila je opsjednuta biblijska Betulija, ovako je bio opsjednut Siget. Obrana ovoga, trga nije samo obrana kuća, vrtova, prolaza, obrana prostora, nije čak ni obrana tradicije, povijesti, svega onoga što se, lijepo i ružno, ovdje događalo, ovo je obrana slobode, pravde, ljudskog dostojanstva, samoga života. I zato... (str. 144).

No, ipak nam mora biti jasno da samo pomoću modernističkih tehnika Verfremdung i Unterbrechung (alijenacija i interupcija) mogu razbiti standardizirane forme percepcije – i samo se pomoću ovih modernističkih tehnika

može prenijeti HOMOLIES književnosti uopće, jer neprijeporno je da je suvremena masovna kultura prerišena u »kulturu kao robu« u velikoj ovisnosti od industrije i da kao takova ostaje u potpunosti pod kontrolom. Čak i elementi koji preostanu poslije nužne autorske autocenzure (koja je upravo bolesno prisutna u svijesti hrvatskih pisaca) u tolikoj su mjeri uništeni i oslabljeni da više nemaju nikakvu vrijednost.

Ocjene koje smo izrekli ocjenjujući Tribusonov roman »Made in U.S.A.« slobodno možemo pripisati i ovome romanu: i roman »Trg slobode« enkodiran je unutar realizma proizvodnosti, što će reći, unutar realizma novca: u pomanjkanju estetičkih kriterija moguće je i korisno vrijednost djela mjeriti profitom koji ono donosi.

slavko almažan: »pomeranje tačke«, bratstvo-jedinstvo, novi sad, 1986.

pavel getejanc

Nedavno se pojavila deseta po redu knjiga pesama Slavka Almažana *Pomeranje tačke*, u ediciji *Suvremena književnost* ugledne izdavačke kuće *Bratstvo jedinstvo* u Novom Sadu. Sa rumunskog jezika, knjigu koja se istovremeno pojavila i u NIP Libertatea u Pančevu, preveo je sam autor.

Slavko Almažan je sedamdesetih godina svojom književnom pojavom dosta učinio, kao i Joan Flora u osamdesetim, na obogaćivanju vojvodanske poezije na rumunskom jeziku, u smislu da je osvajao nove prostore i vidike i uticao na mlade pesničke naraštaje. Knjigom *Čovek u tečnom stanju* 1970. godine Almažan je načinio rez u dotadašnjem, klasičnom načinu pisanja na rumunskom jeziku u Jugoslaviji. Dolaze, zatim, osobene knjige *Liman tri* i *Rotacioni labirint* čije se pesničke preokupacije nastavljaju donekle i u najnovijoj knjizi koja je pred nama.

Pesme su podeljene u tri ciklusa – *Pomeranje tačke*, *Antibalans* i *Gordo klatno* – što na prvi pogled govori o metafizičkim simbolima (kao i sam naslov knjige) i o težnji za jednom uokvirenom celinom, sa osnovom u atmosferi simboličnog i psihološkog u autonomnom pesničkom jeziku. U prvom ciklusu vidljiv je odnos između realnog i irealnog, u kome se najčešće javlja *nada*: čovek ulazi u pesmu bez povratka (Nada se da će sresti svoje lice i svoje stolice (pesma: *Svet je već upoznat sa pesmom*).

Poznata ideja koja proističe iz Zenonovog učenja o Ahilu i kornjači parafrazirana je u pesmi prema kojoj i knjiga nosi naslov *Pomeranje tačke*: Gore je sunce kao semenka, reče Sirano (Dole imaginacija lukavstvo veliki talas tačke Samo što u trenu tačka dospeva preblizu) Zatim se jednoga dana otiskuje predaleko... Konjanik se trže pogleda u ogledalo i reče) život je iza i ispred) Ko ga zaboravi neće stići a ko ga stigne zaboraviće ga) Evo vam ova spirala i gradite od nje kulu nade) Ali dok gradite nemojte upotrebiti nijednu reč... (pesma *Vavilonski konjanik*) Tematika je takođe vezana za urbanu zajednicu i život u njoj, čak i diskurzivni odnos u pesmi Odnos prema prvom čitanju: Prvo čitanje je deo disanja i deo uspomena) Ostalo je grupna iluzija koja savreva i pada) Na svoje četiri mačije noge) Pada s rečenice na rečenicu s potiljka na koleno.

U drugom ciklusu, *Antibalans*, kao crvena nit provlači se detinjstvo iza životnog paravana. Žed za detinjstvom vidljiva je u pesmi *Hodočašće na točku*: Kako ćemo se vratiti čuje se pitanje (Kako ćemo se vratiti s ovog hodočašća pradedova. Prolaznost sveta, homoduplex gde svako uredno nosi svoju masku preko dana, a skida je samo u izvesnim prilikama: Čuje se glas ptica) Da li su svi skinuli maske jer brzo će doručak (pesma *Priprema za doručak*).

Poslednji ciklus, *Gordo klatno*, razvija pesničko viđenje sveta: Nagnut nad istinom čovek će videti svoj trag) Osećice repliku prolaznosti na svojoj koži (Shvatiće da smo u grču iako sasvim bliski (Sa fazama nejasnoća i fazama dotrajnosti (pesma *Kameleon*). Ovdje se još više njansira odnos između sveta i čoveka, njegovo bitisanje kao generičkog bića: Sve je počelo plačem (Mora da je plač šifra i tekst) Gutajući svoju kocku od vazduha plač se pretvara u čuranje... Nije to zubobolja ili rana (To je odmor između dva rođenja (pesma *Goli život*).